

Helse- og omsorgsdepartementet

Vår saksbehandler/tlf.
Kristin Andersen/90581647

Vår ref.
22/6025
Deres ref.
22/2404

Oslo,
14.09.2022

Innspill til nasjonal helse- og samhandlingsplan

Forskningsrådet takker for muligheten til å gi innspill. Vi konsentrerer vårt innspill til saker som er spesielt relevante for forskning og innovasjon. For å lykkes med å møte de store utfordringene i helsesektoren er vi avhengig av et velfungerende forsknings- og innovasjonssystem som inkluderer forsknings- og innovasjonsmiljøer fra offentlig og privat sektor, helse-, omsorgs- og velferdstjenestene og sivilsamfunnet. For økt kvalitet og effektivitet i en fremtidig bærekraftig helse- og omsorgssektor må forskning og innovasjoner være et vesentlig element og integrert i tjenestene. Helse- og omsorgsdepartementet sier at de med denne planen ønsker å forbedre samhandlingsreformen, med målsetting om å sikre sømløse pasientforløp og gode tjenester i hele landet. Den kommende stortingsmeldingen vil utarbeides som en helse- og samhandlingsplan. Forskningsrådet støtter denne endringen i innretning fra forrige helse og sykehusplan.

For å oppnå dette må forskningsinnsatsen gi et godt kunnskapsgrunnlag om styring, ledelse og prioritering, vertikalt og horisontalt tjenestesamspill, utnyttelse av teknologi og digitalisering, og implementering og skalering av tjenesteinnovasjoner. Videre må kunnskapsgrunnlaget for utdanning, kompetanseheving og tjenesteutøvelse styrkes, og da særlig i de helse- og sosialfaglige profesjonene med kort forskningstradisjon. Det vil stilles store krav til at tjenestene utvikles til å bli bærekraftige både økonomisk, sosialt og miljømessig.

De viktigste utfordringene å adressere

Forskning og innovasjon ivaretas i for liten grad i gjeldende nasjonal helse- og sykehusplan (2020-2023). Hele helsesektoren fra forebygging, via diagnostikk, behandling og rehabilitering/habilitering og til samhandlingen mellom tjenestenivåer må være kunnskaps- og forskningsbasert. Dette gjelder både for utvikling av nye tjenester og for kvalitetssikring av eksisterende tjenester, og i både offentlig og privat sektor. Derfor bør forskning og innovasjon være en helintegrert deler av planen. Først og fremst er det viktig at samhandlingen mellom tjenestenivåer og sektorer er kunnskaps- og forskningsbasert. Det er

derfor behov for et kunnskaps- og forskningsløft for bedre forståelse av hva som fungerer og dermed bidrar til et bærekraftig tjenestesystem. For å sikre en bærekraftig helse-, omsorgs- og velferdstjeneste, og motvirke trykket som de demografiske endringene medfører, må samfunnets brede innsats for å fremme helse, og forebygge og behandle sykdom bli vesentlig større enn i dag. Vi støtter derfor anbefalingen om at innsatsområder og tiltak må ha bakgrunn i utfordringsbildet og kunnskapsgrunnlaget.

For at tjenestene skal bli gode må brukerne være tett koplet på planlegging og gjennomføring av forskningen, og i hele løpet for å utvikle nye og forbedrede tjenester. Dette gjelder ikke minst sluttbrukeren av tjenestene (som pårørende og pasienter).

For å oppnå en bærekraftig helse-, omsorgs- og velferdstjeneste må potensialet som de kommunale tjenesteområdene har som forsknings- og innovasjonsarena utnyttes bedre. Det kreves nytenkning og innovative løsninger for å levere gode og samordnede tjenester når befolkningssammensetningen endres. Det er derfor behov for å øke forskningen i, for og om kommunal sektor. Framover er det behov for innovative forskningsbaserte løsninger for sømløs samhandling på tvers av tjenestenivåer. Noe som ikke minst innebærer høsting og deling av data. Videre bør det gjøres organisatoriske grep for å fremme behovsdreven forskning i kommunene, f.eks. gjennom å lage en felles plattform for å melde inn behov og gi andre kommuner tilgang til forskning og innovasjon om forebyggende og helsefremmende tiltak, om tjeneste- og behandlingsforskning og forskning om samhandling på tvers. I dette arbeidet er helsenæringen en viktig samarbeidspartner som vil bidra til verdiskaping, og til høy innovasjonskapasitet i sektoren i samspill med de offentlige aktørene.

For å styrke arbeidet med et helhetlig helse- og omsorgssystem er det behov for både å øke, koordinere og konkurranseutsette midler til helseforskning og forskningsinfrastruktur.

Helseforskningen må være tett integrert med tjenestene for rask og god implementering av ny kunnskap. På noen områder er helsetjenesten og helseforskningen samme sak fordi tjenestene ligger i forskningsfronten. Det gjelder eksempelvis persontilpasset medisin og for sykdommer uten etablert behandling.

Det er behov for å øke nasjonalt og internasjonalt samarbeid i helseforskningen og samhandlingen mellom kommunal sektor, spesialisthelsetjenesten og helsenæringen for å spre kunnskap, øke kvaliteten og øke nytten av kunnskapen i tjenestene og til vekst i næringen. Det er behov for flere samhandlingsarenaer for forskning og innovasjon innenfor det offentlige, mellom tjenestenivåer, mellom sektorer og med næringslivet.

HOD har listet viktige temaer som vil bli ivaretatt i den nye planen. **I tillegg til de nevnte temaene mener vi følgende temaer bør vurderes løftet særskilt:**

- Beredskap – Forskning er en viktig del av vår samfunnsberedskap. Pandemien har vist oss at gode og dynamiske forskningsmiljøer med god infrastruktur er en avgjørende del av vår samlede beredskap. Det er behov for forskning for å lære av pandemien og for å være forberedt bedre til kommende akutte krisesituasjoner.
- Forebygging – For en bærekraftig helsetjeneste framover er det viktig å satse på forskning for bedre folkehelse med mindre sykdomsbyrde og en større andel av befolkningen med flere gode leveår uten hjelp fra helsevesenet. Det er viktig at det forebyggende og helsefremmende arbeidet er kunnskaps- og forskningsbasert. Dette krever en tverrfaglig og helhetlig tilnærming til de sosialmedisinske og levekårsmessige utfordringene deler av befolkningen står overfor. Ikke minst gjelder dette for utsatte barn og unge. Det er derfor behov for et kunnskaps- og

forskningsløft for bedre samhandlingsmodeller for implementering av gode forebyggende tiltak på alle nivåer.

- Tannhelse – Regjeringen har den siste tiden tatt tak i problemstillinger rundt håndteringen av befolkningens tannhelse. Spesielt i økonomisk vanskelige tider kan tannhelseproblematikk bli en betydelig utfordring også for helsesektoren ved at tannhelseproblemer ikke tas tak i før det blir et helseproblem hos den enkelte. Det er behov for å få opp forskningskompetansen i tannhelsetjenesten og å stimulere til forskning på økonomiske forhold innenfor tannhelse. Det er behov for å styrke forskning på diagnostiske og behandlingmessige aspekter. At Fylkeskommunen har et samordningsansvar for den offentlige tannhelsetjenesten, fordrer spesielt gode modeller for samhandling mellom tjenestenivåer og tannhelse-, somatisk helse, mental helse/rus, samt sosiale- tjenester. Det er viktig med forskning og innovasjon for å skape gode, effektive kunnskapsbaserte modeller for samhandling og organisering på dette feltet.
- Det offentlige har behov for kunnskap om hva som er egnet behandling gitt den enkeltes generelle sykdoms- og livssituasjon, og om hvordan tjenestene best kan organiseres for å nå frem med tilbud til målgruppene. Det er behov for å utforske grenseflatene mellom odontologi, biologi og medisin og å styrke forståelsen av at tannhelsen er en del av den generelle helsen.
- Spesielt på feltet kvinnehelse er det viktig med forskning som kan bidra til å utjevne sosiale ulikhet i helse, både forskjeller som skyldes økonomi, kultur, genetikk, kjønn og andre forhold. Vi mangler fortsatt kunnskap om kvinners risiko for sykdom og om sykdommer som rammer spesifikt kvinner, men også om lidelser som rammer begge kjønn, men på ulik måte. Det er derfor viktig å ha spesielt fokus på kvinner i helseforskning og i alle deler av helsetjenesten for å bidra til likeverdige tjenester, dette gjelder også forskning om samhandling og organisering av tjenestene som skal møte kvinners behov for helsehjelp.
- Multimorbiditet – Økende alder i befolkningen og forlenget levetid hos kronisk syke bidrar til at flere pasienter har mer enn én kronisk sykdom. Det er viktig å få bedre kunnskap om hvordan slike pasienters enkeltsykdommer skal behandles og om hvordan de best behandles når det tas hensyn til at de har flere sykdommer som kan være samvirkende.
- Antibiotikaresistens er alvorlig global trussel med stor innvirkning på norsk helsetjeneste. Det er akutt behov for mer forskning på tiltak som bidrar til å forstå, håndtere, og forebygge utvikling av antimikrobiell resistens (AMR) i et én helse-perspektiv nasjonal og globalt.
- Helseinnovasjon – Det er stort behov for forskning som resulterer i helseinnovasjoner som bidrar til samfunnsnytte og som involverer relevante brukere og adresserer sentrale behov hos både helsepersonell og brukerne av helsetjenester. Forskningsrådet har flere virkemidler for helseinnovasjoner i ulike faser av utviklingsløpet.

Aktuelle tiltak

Utfordringene som må adresseres framover krever tiltak innenfor og på tvers av aktører i det offentlige virkemiddelapparatet, mellom forsknings- og tjenesteaktører og med næringslivet og andre private og ideelle aktører.

Mer midler i helseforskning og helserelevant forskningsinfrastruktur vil med riktig innretning og fokus på kvalitet og nytte bidra vesentlig til reduserte kostnader, høyere kvalitet i en bærekraftig norsk helse- og omsorgstjeneste framover og spesifikt bidra til å styrke en presset kommunehelsetjeneste.

Vi ser spesielt behov for bedre samordning av forskningsfinansieringssystemet, behov for et styrket samarbeid om og koordinering av forskning og finansiering på departementsnivå, et sterkt samarbeid innad og på tvers av institusjoner, regioner og fagmiljø og for økt samarbeid mellom norsk og utenlandsk industri, helseforetak, kommunesektoren og forskningsmiljøer.

Konkurransutsatte midler til helseforskning og -infrastruktur må økes. Virkemidlene i Forskningsrådet og hos andre offentlige finansiører av forskning må harmoniseres og innrettes til å samspille for å løse utfordringsbildet. Satsningen gjennom Forskningsrådet bidrar til langsiktig oppbygging av sterke forsknings og innovasjonsmiljøer som er helt nødvendig for å bidra til et kunnskapsbasert og samhandlende, effektivt og bærekraftig helse- og omsorgssystem. Riksrevisjonen konkluderte i 2021 at kliniske studier ikke er godt nok innpasset i pasientbehandlingen, og ledelsen og styrene i helseforetakene har for lite oppmerksomhet rettet mot forskning. Tilgang til kliniske studier er viktig for at norske pasienter skal få tilgang til utprøvende behandling og for rask implementering av ny behandling i norsk helsetjeneste. Det er derfor viktig å satse videre på skreddersydde virkemidler for kliniske studier. Videre må det fortsettes å investere i forskning på folkehelseiltak og på forebygging av helserelatert utenforskap. For å utnytte forskningsmidlene bedre må også gode helse- og persondata tilrettelegges og brukes i større grad til forskning og innovasjon.

Helsenæringens verdi er tradisjonelt betydelig sammenliknet med innsatsen, og næringen bør være en vesentlig del av løsningen på mange av våre helse- og omsorgsutfordringer de neste tiårene. Gjennom virkemiddelet pilot helse konkurranseutsettes midler til ambisiøse innovasjonsløp som skal bidra til bærekraft i helse- og omsorgstjenestene og samtidig verdiskapning i norsk helsenæring. Sammen skal private og offentlige aktører utvikle gode løsninger som når raskere ut til pasienter og innbyggere.

Vi understreker at følgende mål i gjeldende plan bør ivaretas også i den nye planen, med forskning og innovasjon som en integrert del:

- Forskning er integrert i klinisk og helserelevant praksis og bidrar til kompetanseutvikling og kunnskapsbasert praksis
- Legge til rette for persontilpasset medisin, som p.t. foregår i forskningsfronten
- Helsedata skal i større grad enn i dag kunne deles for å utvikle bedre helsehjelp
- Kunstig intelligens gjør det mulig å utnytte våre felles helsedata til å tilby raskere og mer presis diagnostisering, bedre behandling og mer effektiv ressursbruk
- Helhetlig og sammenhengende helse- og omsorgstjeneste med bedre IKT-systemer
- Helse- og omsorgstjenesten har etablert kultur for innovasjon, og samarbeider med næringslivet for å utvikle verktøyene tjenesten og pasientene trenger
- Tverrfaglig kompetanse, teknologi og nye former for diagnostikk og beslutningsstøtte for bedre behandlingsforløp
- Pasienten er en aktiv deltaker i beslutninger om egen helse og i utviklingen av helsetjenestene

Pågående arbeid eller gode eksempler

I arbeidet med planen vil det være viktig at HOD ivaretar følgende dokumenter som peker på relevante aspekter for helse og samhandling i helse:

- Oppdatert porteføljeplan for helse i Forskningsrådet; [Porteføljeplan for Helse \(forskingsradet.no\)](https://forskingsradet.no)
- Årsrapport 2021 fra Forskningsrådet til HOD og overordnet; [Årsrapport \(forskingsradet.no\)](https://forskingsradet.no)
- Innspill fra HelseOmsorg21-rådet; [HelseOmsorg21-rådet mener](https://forskingsradet.no)
- [Helseforskningen i Horisont Europa; Horisont Europa \(forskingsradet.no\)](https://forskingsradet.no)

Det er viktig at planen er godt koordinert med pågående strategiarbeid, spesielt:

- Ny nasjonal strategi for persontilpasset medisin
- Ny folkehelsemelding
- Ny nasjonal e-helsestrategi
- Nytt veikart for forskningsinfrastruktur

- Ny langtidsplan for forskning og høyere utdanning
- Forskningsrådet har skreddersydde konkurransearenaer for å stimulere til god og nyttig forskning og innovasjon. Helseforskning foregår innenfor alle virkemidlene.

I tillegg er det viktig å se til rapporter om håndtering av sensitive data i helse og på tvers av sektorer, så som Ruud-utvalgets nye rapport; [Utvalgsarbeid for bedre datainfrastruktur \(forskningsradet.no\)](#) og Konseptvalgutredningen for en nasjonal helseanalyseplattform med valg av et helhetlig analyseøkosystem; [Konseptvalgutredning for Helseanalyseplattformen - ehelse](#)

Vi viser til de nasjonale konkurransearenaene for helseforskning og -innovasjon i Forskningsrådet. Budsjettformålene Bedre helse og livskvalitet (BEDREHELSE), God og treffsikker diagnostikk, behandling og rehabilitering (BEHANDLING) og Gode og effektive helse-, omsorgs- og velferdstjenester (HELSEVEL) dekker bredden i helseforskning nasjonalt og kompletteres av Forskningsssentre for kliniske behandling (FKB) og en egen satsing på kvinnehelse. Gjennom disse budsjettformålene ser vi mye helseforskning i form av kompetanse- og samarbeidsprosjekter (KSP), som blant annet er viktig for å øke forskningen i kommunesektoren.

En annen ny og viktig konkurransearena er pilot helse. I tillegg til å bidra med konkrete innovasjoner som kommer innbyggere og pasienter til gode vil ordningen bidra til bedre samhandling mellom sektorer og tjenestenivå; mer kunnskap om og kompetanse på brukerinvolvering og brukermedvirkning og økt kunnskap om forutsetninger for og konsekvenser av innføring av ny teknologi i helse-, omsorg- og velferdstjenesten.

Det er etablert og under etablering mye god og relevant nasjonal forskningsinfrastruktur på helseområdet, som Biobank Norge ([Front page | Biobank Norway \(bbmri.no\)](#)) for håndtering av biomateriale fra befolkningsundersøkelser og kliniske biobanker til forskning og innovasjon, PraksisNett ([PraksisNett | Institutt for global helse og samfunnsmedisin | UiB](#)) for kliniske studier i norsk allmennpraksis, NorCrim ([Forside - www.norcrin.no](#)) forskningsstøttenettverk for kliniske studier generelt, NORBRAIN ([NORBRAIN: The Norwegian Brain Initiative - Institutt for medisinske basalfag \(uio.no\)](#)) for forskning på hjernen og sykdommer i hjernen og nervesystemet, og flere infrastrukturer for håndtering av personsensitive data. Flere av disse er knyttet tett sammen med europeisk infrastruktur. Det er økende koordinering og samarbeid mellom infrastrukturene, og spesielt mellom datainfrastrukturer er det tett dialog for å skape et nasjonalt helhetlig infrastrukturelandskap. Infrastrukturene er essensielle for norsk helseforskning, de øker utnyttelsen av forskningsmidlene, øker kvaliteten på forskningen til internasjonalt ledende nivå og muligheten til å gjennomføre visse typer svært nyttig forskning i Norge.

Synergi og samspill mellom nasjonale og europeiske arenaer er viktig for å opprettholde en verdensledende norsk helsetjeneste. Norske forskere og innovasjonsaktører deltar bredt på den internasjonale arenaen. Det er svært viktig for kvaliteten på norske helseforskning og for at norske pasienter raskere skal få tilgang til internasjonalt ledende behandling og andre helsetjenester. Det er tilrettelagt for egne konkurransearenaer på områder som persontilpasset medisin, kreft, neurologi m.m., og nylig også innenfor helsetjenesteforskning. Dette er med på å heve kvaliteten i norsk helseforskning og -innovasjon og dermed på norsk helsetjeneste. Framover er det planlagt at Norge går inn i flere europeiske partnerskap ([Europeisk partnerskap \(forskningsradet.no\)](#)), blant annet om forskning og innovasjon innenfor pandemiberedskap og antibiotikaresistens, og et nytt samfunnsoppdrag på kreftområdet kalt Mission on Cancer ([Cancer Mission](#)). I tillegg er det viktig å stimulere norske forskere til å konkurrere om midler til internasjonale samarbeidsprosjekter gjennom Horisont Europa, NordForsk og globalt.

Med vennlig hilsen
Norges forskningsråd

Ole Johan Borge
Avdelingsdirektør
Helseforskning og helseinnovasjon